

УДК 323:811.161.2:001.36

Дворак Ярослав,
професор, завідувач департаменту
публічного адміністрування та
політичних наук, PhD
Стеблина Наталія,
професорка кафедри журналістики та
соціальних комунікацій, д. політ. н.

ГУМОР НА ВІЙНІ ЯК ІСТРУМЕНТ СПРОТИВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОПУЛЯРНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ)

Університет Клайпеди

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Гумористичні дописи з'являлися у популярних українських телеграм каналах із перших днів повномасштабного вторгнення РФ. Якщо до 24 лютого у цих медіа висміювали переважно українських політиків та зображували пересічних громадян, що потрапили у якісь кумедні ситуації, то після основними об'єктами дописів стали російські окупанти, їхні політичні лідери, а також російське суспільство.

Таким чином, гумористичні дописи телеграм-каналів є цікавим матеріалом для дослідження українського інформаційного спротиву. Також *актуальним* є й дослідження самого українського сектору телеграму, адже наукових праць на цю тему не так багато. Тим часом ця соціальна мережа користується популярністю в українців, до того ж, після повномасштабного вторгнення кількість підписників деяких каналів зростає удвічі-втричі, а більшість українських офіційних осіб створила власні майданчики для інформування населення.

Аналіз останніх досліджень за цією темою показує, що вивченням телеграм-каналів, зокрема якості поширюваної інформації, а також використання їх для розповсюдження кремлівської пропаганди найактивніше займаються професійні українські медійні організації: Детектор медіа [4], Інститут масової інформації [1] та проєкт інституту «Infocrime», «Ізбірком» [10] тощо. Українські науковці також присвятили цій темі декілька робіт. Зокрема зверталася увага на використання їх у політичній боротьбі [3], [7], в медіа [5; 6] поширення проросійських настроїв [2]. Однак тема гумору, а також, звісно, особливості поширення контенту цими медіа під час повномасштабного вторгнення, ще не ставали об'єктами уваги науковців.

Тому *метою* цього дослідження буде проаналізувати використання гумору у дописах популярних українських телеграм-каналів і з'ясувати функції такого контенту в інформаційному протистоянні агресії Кремля. *Матеріалом* дослідження виступили дописи популярних телеграм-каналів, переважно

російськомовних («Украина Сейчас», «Всевидающее Око», «Труха Украина», «Ukraine Now», «Реальная война», «Телевізійна служба новин»). *Період*: 24 лютого – 30 вересня. Для збору та ідентифікації гумористичних дописів використовувалася програма Python (через словник емоджі).

Встановлено, що вже у перші дні війни телеграм-канал «Украина Сейчас» публікував дописи із гумористичними та саркастичними емоджі. Так, спочатку сміялися над українськими політиками: Тимошенко та Порошенко. Але також і над російським суспільством та окупантами. Першим мемом на цьому каналі була відома «паляниця».

У другій декаді березня на цьому ж телеграм-каналів найбільш популярними емоджі були саме гумористичні. І тут об'єктами висміювання виступали російські політики, окупанти, російські та білоруські пропагандисти, росіяни, що підтримують війну, а також українські дезертири.

Телеграм-канал «Украина Сейчас» не унікальний в цьому плані. Згідно із нашими даними, інші популярні медіа також вміщували достатньо такого контенту. Так, згідно із середніми показниками емоджі «сміх крізь сльози» на п'ятому місці на телеграм-каналі «Труха Украина», на другому місці – на телеграм-каналі «Всевидающее око», на четвертому місці – на телеграм каналі «Реальная война». Інші телеграм-канали з нашої вибірки найчастіше використовували інші емоджі, як правило, позитивного змісту: сила, гордість, вогонь, надія, любов.

На матеріалі телеграм-каналу «Украина Сейчас» вдалося встановити й подальшу динаміку використання гумористичних емоджі. Так, вивчивши контент із серпня 2021 до вересня 2022 року, ми встановили, що гумор – це важливий компонент дописів. Проте до 24 лютого, як правило, використовувався саме сарказм на адресу українських політиків, подавалися якісь курйозні ситуації. Але після традиції створення такого контенту використовувалися вже для того, щоб сформувати відповідний образ російських окупантів, їхніх лідерів та всього російського суспільства, яке незважаючи ні на що, підтримує геноцид українців. Ще одне важливе зауваження: із травня 2022 року до топ-емоджі вийшла позначка «клоун», яка використовувалася переважно для тролінгу російських посадовців, хоча й для російських військових також – час від часу.

Також ми визначили провідних героїв гумористичних дописів. На першому місці – російські військові (87 дописів), на другому – російські та білоруські лідери та політики (76), на третьому – російське суспільство (53), на четвертому – російські та білоруські пропагандисти (36). Українські політики, лідери думок, а також українське суспільство також згадувалися у таких постах, але там використовувався добрий гумор.

Отримані результати дозволяють зробити такі *висновки* щодо функцій гумористичного контенту в інформаційному протистоянні агресії РФ:

- Своєрідний фактчекінг заяв російських та білоруських лідерів, висміювання брехні, маніпуляцій та фейків, які вони поширюють. Звісно, тут не йдеться про професійну перевірку інформації, але все ж важливо, що подібні

заяви подаються у гумористичному ключі, супроводжуючись інколи іронічними коментарями.

- Дискредитація, висміювання російських та білоруських лідерів, пропагандистів. У телеграм-каналах вони виглядають, як клоуни (цей же емоджі й поширюється найчастіше), відтак українське суспільство не боїться їх, а сміється над ними. Що також важливо для інформаційного та й фактичного протистояння.

- Об'єктами висміювання стають і труднощі, воєнна реальність сучасної України, наприклад, блекаут. Також, інформуючи про російські ракетні обстріли, канали не забувають іронізувати над рашистами, що до них причетні.

- Відбір гарячих нових з фронту, миттєве інформування про українських героїв: військових та цивільних, що протистоять окупантам. Створення та поширення мемів, вірусних фото та відео для соціалізації, інтеграції українського суспільства, адже ніщо так не об'єднує народ, як спільні герої.

Підсумовуючи зазначимо, що український сектор Телеграму демонструє визначний інструмент спротиву російській агресії. Якщо до 24 лютого популярні телеграм-канали поширювали сумнівний контент, а також наражалися на постійну критику щодо дотримання професійних стандартів, то після вони знайшли свій спосіб долучитися до інформаційної війни. І гумор – це, безперечно, їхній провідний внесок.

Список використаних джерел

1. Вісім із десяти найпопулярніших телеграм-каналів в Україні є анонімними. ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/visim-iz-desyaty-najpopulyarnishykh-telegram-kanaliv-v-ukrayini-ye-anonimnymy-doslidzhennya-imi-i41295> (дата звернення: 3.10.2022).
2. Гуржій С. В. Сучасні загрозливі тенденції використання Telegram-каналів на шкоду державним інтересам. Інформація і право. 2021. № 4. С. 162–169.
3. Жугай В., Кузнєцова Т. Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2021. № 6 (3). С. 120–125.
4. Ілюк К., Саполович Є., Рябоштан І. «Теперь заживем!». Як і для чого Росія створила мережу телеграм-каналів для окупованих нею територій. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/198960/2022-05-05-teper-zazhyvem-yak-i-dlya-chogo-rosiya-stvoryla-merezh-telegram-kanaliv-dlya-okupovanykh-neyu-terytoriy/> (дата звернення: 3.10.2022).
5. Тонкіх Ю. Особливості функціонування публічних Telegram-каналів як кросмедійної платформи. Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2021. № 4 (48). С. 47–54.
6. Чернявська Л., Данилюк Н. Телеграм-канали як інструмент диджиталізації українських масмедіа. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2021. № 6 (3). С. 192–198.
7. Plakhta D. Telegram as a tool for political influence and manipulation. Теле- та радіожурналістика. 2020. № 19. С. 88–94.